

УДК 343.3

DOI <https://doi.org/10.32849/2663-5313/2020.8.50>**Михайло Балан,**заступник військового прокурора Західного регіону України,
здобувачНаціональної академії Державної прикордонної служби України
імені Богдана Хмельницького

ТАКТИЧНІ ПРИЙОМИ ОГЛЯДУ МІСЦЯ ПОДІЇ ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ ПОРУШЕНЬ ДЕРЖАВНОГО КОРДОНУ УКРАЇНИ

Стаття присвячена дослідженню окремих питань щодо значення та стану криміналістичного забезпечення огляду місця події у разі порушення державного кордону України між пунктами пропуску, зокрема його тактичних прийомів. Звернуто увагу на те, що тактика огляду місця події у криміналістичній теорії залишається не досить розробленою, а тактичні прийоми огляду місця події підмінюються стадіями, методами або способами організації і підготовки до нього. Констатовано, що натепер науковцями приділено недостатньо уваги цілісному викладу систем тактичних прийомів, які відповідають певним ситуаціям залежно від характеру відображення на місці злочинного посягання на недоторканість державного кордону України. Визначено відповідні слідчі ситуації та погляди на особливості тактичних прийомів для їх вирішення, які можуть бути реалізовані під час огляду місця події у разі порушення державного кордону України між його пунктами пропуску, при дійсному відображенні, неповному відображенні, відсутності явного відображення, фальшивому відображенні порушення державного кордону України. Наведено результати узагальненого опитування слідчих, у практиці яких мало місце справжнє відображення порушення державного кордону у 12,3 % випадків, неповне відображення – у 73 %; не мало явного відображення – у 24,4 %; мало фальшиве відображення події – у 61,1 %. Сформульовано систему тактичних прийомів з огляду на особливості кожного різновиду слідчих ситуацій, які згідно з результатами опитування слідчих, мають потребу у відповідному практичному застосуванні. Звернуто увагу на особливості негативних обставин як результат інсценування незаконного перетинання кордону України та визначено тактичні прийоми їх розпізнавання. Запропоновано класифікацію інсценувань під час порушення кордону за метою, часом та змістом. При цьому інсценування не матиме місця, якщо воно не застосовувалось та/або за характером негативні обставини є результатом дій сторонніх до порушення кордону осіб, сил природи тощо. За підсумками дослідження окреслено напрями подальших наукових розробок, які мають сприяти ефективній протидії злочинності на державному кордоні України.

Ключові слова: розслідування порушень державного кордону, огляд місця події у разі порушення державного кордону, слідча ситуація, тактичний прийом, інсценування, негативні обставини.

Постановка проблеми. В основі реалізації слідчим оптимальних рекомендацій протидії злочинності криміналістичними способами та засобами лежать науково обґрунтовані положення криміналістичної тактики, які мають інноваційний характер, не є застиглими, мають різні прояви та відрізняються динамічністю. Створення (розробка) і пропозиції щодо застосування нових тактичних прийомів спричинені модернізацією злочинності та все більшим її пристосуванням до нових умов. А тому й ефективність застосування засобів криміналістичної тактики передбачає їх вдосконалення, впровадження новітніх розробок, належне наукове обґрунтування [1]. Основою тактичного забезпечення виступає сукупність засобів криміна-

лістичної тактики, які дозволяють слідчому більш якісно й ефективно проводити слідчі дії, зокрема тактичний прийом (найбільш раціональний та ефективний спосіб дій або найбільш доцільна лінія поведінки слідчого у процесі збирання, дослідження і використання доказів з урахуванням слідчої ситуації на певному етапі досудового розслідування), тактичну рекомендацію (науково обґрунтована й апробована практикою порада, що стосується вибору і застосування тактичних прийомів) [2, с. 210], а також слідчі дії, у рамках яких вони реалізуються. Однак найбільш раціональний спосіб дій або найбільш доцільна лінія поведінки слідчого у процесі збирання, дослідження і використання доказової інформації, реалізується у рам-

ках тактичного прийому [3, с. 122]. Аналіз літератури, яка присвячена розслідуванню порушень ДКУ, свідчить, що увага цілісному викладу систем тактичних прийомів, які відповідають певним ситуаціям залежно від характеру відображення на місці злочинного посягання на недоторканість ДКУ (незаконне перетинання ДКУ, незаконне переправлення осіб через ДКУ тощо), науковцями приділена недостатньо [4; 5; 6]. На необхідність розробки тактики ОМП у разі порушення ДКУ вказали опитані слідчі: у зв'язку з відсутністю відповідних розробок – 46,4 %; невідповідністю наявних розробок потребам практики – 63,3 %; загальним характером наявних розробок, які не враховують особливості злочинних посягань на недоторканість ДКУ, системи захисту ДКУ, ділянок ДКУ та відносин із сусідньою країною, – 79,1 %.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемам тактичного забезпечення огляду місця події присвячували свої наукові дослідження вчені нашої держави та інших країн, такі як Р. С. Белкін, А. О. Бульбачова, О. Й. Дворкін, С. Ф. Денисюк, Т. Ф. Дмитрієва, М. І. Єнікеев, Є. П. Іщенко, Є. І. Макаренко, В. П. Колмаков, В. К. Лисиченко, Є. М. Ліфшиц, В. С. Мамонов, В. Ю. Шепітько, В. В. Степанов, І. І. Когутич, К. О. Чаплинський, І. М. Якімов та інші. Аналіз наукових публікацій останніх десятиліть, присвячених питанням криміналістичного забезпечення розслідування порушень ДКУ та тактичним прийомам ОМП в рамках даного розслідування, свідчить, що цьому питанню приділяли увагу як науковці, так і практики В. П. Бахін, О. М. Брисковська, А. А. Вознюк, Л. Ю. Капітанчук, Ю. В. Кот, Ю. І. Літвін, В. Ф. Лисаковський, О. І. Онисько, І. Б. Похіла, А. М. Притула, А. С. Саїнчин, В. О. Сич, С. С. Чернявський, однак сучасний стан криміналістичних рекомендацій не повною мірою задовольняє потреби практики, а тому потребує додаткової уваги.

Метою статті є представлення результатів аналізу тактичного забезпечення ОМП у разі порушення ДКУ та внесення пропозицій щодо відповідної системи тактичних прийомів ОМП залежно від характеру відображення порушення ДКУ на місці події.

Виклад основного матеріалу. У криміналістичній теорії тактика ОМП дотепер залишається не досить розробленою, а тактичні прийоми ОМП підмінюються стадіями, методами або способами організації і підготовки до нього [5, с. 199-200; 6, с. 139; 7; 8].

Залежно від характеру відображення на місці події (МП) вчинення злочину вчені-криміналісти пропонують поділяти слідчі ситуації на такі, що мають дійсне відображення, не мають повного відображення, не знаходять явного відображення, мають фальшиве відображення [8, с. 206; 12, с. 355-363; 13]. Кожній із них притаманна найдоцільніша система тактичних прийомів, що має досить загальний характер. А подальша деталізація відповідних тактичних прийомів зумовлюється типовими ознаками злочину (індивідуальними особливостями), їх видами, способами вчинення та приховування, що, відповідно, й впливає на специфіку ОМП. Відповідно до класифікації типових слідчих ситуацій результати узагальненого опитування слідчих, які проводили ОМП у разі порушення ДКУ, свідчать, що у їхній практиці подія злочину: мала справжнє відображення – у 12,3 %; мала неповне відображення – у 73 %; не мала свого явного відображення – у 24,4 %; мала фальшиве відображення події – у 61,1 %. Дані ситуації не є постійними, на їх стан та співвідношення впливають особливості функціонування каналів нелегальної міграції та іншої протиправної діяльності, воєнно-політична обстановка, стан відносин із сусідніми країнами та системи заходів протидії протиправній діяльності на ДКУ тощо.

На підставі викладеного визначимо відповідні слідчі ситуації та погляди на особливості тактичних прийомів для їх вирішення, які можуть бути реалізовані під час ОМП у разі порушенні ДКУ між його пунктами пропуску.

Слідча ситуація при дійсному відображенні порушення ДКУ має місце, коли у слідчого до виїзду на МП немає сумніву щодо характеру події та осіб, які причетні до неї. Однак під час проведення ОМП до початку кримінального провадження можуть мати місце труднощі щодо визначення об'єктів, які необхідно оглядати. Дану ситуацію охоплює система тактичних прийомів, яка включає: зіставлення первісних даних і обстановки місця події з метою виявлення слідів злочину; аналіз окремих слідів на місці події; моделювання події, що відбулася. Під час опитування 64,3 % слідчих вказали, що у разі дійсного відображення порушення ДКУ у них виникає потреба у використанні зазначених тактичних прийомів. У цій ситуації у слідчого не повинні виникати суперечності та невідповідності між інформацією, яку він отримав до виїзду на місце порушення ДКУ та безпосередньо на місці порушення ДКУ. Важливим тактичним прийомом у даній системі виступає аналіз окремих слідів на місці порушення ДКУ.

Об'єкти, що виявляються під час ОМП, спочатку розглядаються та аналізуються з точки зору звичайної субстанції та призначення, а після цього – з точки зору ознак, які свідчать про відношення до порушення ДКУ. Подальший аналіз передбачає встановлення інших даних щодо ролі та місця об'єкта, його використання та способів застосування у порушенні ДКУ. Об'єктами огляду, типовими для розслідування незаконного переправлення осіб через ДКУ, виступають: ділянки місцевості і приміщення, де виявлена чи припинена злочинна діяльність, яка пов'язана з безпосереднім незаконним переправленням осіб через ДКУ; «зелені» ділянки кордону, ділянки автодоріг; ділянки місцевості, де здійснювалась злочинна діяльність організаторів, керівників та осіб, які сприяли незаконному переправленню осіб через ДКУ [14, с. 30, 45-46]. Аналіз слідів на місці порушення ДКУ – це перший захід, який дає можливість встановити причинні зв'язки між ними та спрямовувати зусилля слідчого до пошуку інших слідів/предметів. А тому даний тактичний прийом дозволяє: виявити більш широке коло слідів, що стосуються порушення ДКУ; визначити залежності між ними; не брати до уваги сліди, які не стосуються події порушення ДКУ. Моделювання (відтворення) події як тактичний прийом припускає певний ступінь ймовірності, що притаманно будь-якій категорії злочинів, оскільки сприяє поясненню вже відомих та виявленню нових властивостей зв'язків, об'єкта, які не можуть бути встановлені під час його безпосереднього вивчення. Уявна модель порушення ДКУ у цій слідчій ситуації повинна збігатися з інформацією, яку виявлено на місці події. Розбіжності між ними свідчать про те, що ситуацію ОМП ще до його початку визначено неправильно. Повнота моделі суттєво полегшує визначення шляхів виявлення складників, які перетворюють уявну модель порушення ДКУ у дійсно встановлені обставини цієї події.

Ситуація при неповному відображенні має місце, коли порушення ДКУ повністю не відобразилась на місці події або виникли зміни в об'єктах огляду (слідах, речових доказах). Істотна неповнота відображення порушення ДКУ не передає усіх змін середовища, на підставі яких можна судити про відображений об'єкт. Несуттєва неповнота має місце, коли відображення (сліди ніг, взуття порушників ДКУ, транспортних засобів, які використовувались для доставки/переправлення порушників до/через ДКУ) не досить точно передає зміни, а тому може бути компенсована інформацією з інших

відображень доказів. Система тактичних прийомів при неповному відображенні порушення ДКУ включає такі прийоми, як: аналіз окремих слідів (предметів), їхніх ознак, розташування; використання уявної реконструкції окремих елементів події; моделювання з метою відтворення події, яка відбулася; зіставлення модельованої події і реальної картини місця події. 71,4 % опитаних слідчих показали, що при неповному відображенні порушення ДКУ вони мають потребу у застосуванні зазначених тактичних прийомів. Вказана система прийомів використовується у разі, коли на місці порушення ДКУ виявлено окремі предмети (особисті речі порушників ДКУ, знаряддя, які використовувались для подолання інженерних засобів охорони ДКУ, чи сліди злочину (незаконного переправлення осіб через ДКУ/незаконного перетинання ДКУ) і механізм події не досить виражений. А тому ОМП при неповному відображенні доцільно розпочинати з аналізу окремих слідів (предметів) порушників ДКУ, їхніх ознак та локалізації. Особлива увага при цьому звертається на сліди, які не перетинають лінію ДКУ, а також сліди транспортних засобів, оскільки їх співвідношення зі слідами, які проходять через лінію кордону або не проходять у зв'язку із затриманням порушників, є визначальними у формуванні доказової бази щодо об'єктивної сторони діянь переправників порушників ДКУ. Даний тактичний прийом дозволяє: визначити об'єкти, які мають значення у розслідуванні; встановити зв'язки між окремими слідами одного та/або кількох порушників (переправників) ДКУ; встановити їх можливе місцезнаходження (напряму руху); диференціювати сліди порушників ДКУ, за якими – способи перетинання; встановити сліди осіб, які причетні до переправлення порушників, що перетинали лінію ДКУ разом із ними; встановити сліди осіб, які причетні до переправлення порушників, однак не перетинали лінії ДКУ; визначити сліди, які свідчать про застосування технічних/транспортних засобів, тощо. Неповнота відображення порушення ДКУ викликає необхідність у слідчого використовувати уявну реконструкцію [15, с. 82-83] його окремих елементів на підставі відображень наявних образів, що виникають у слідчого як наслідок сприйняття певних об'єктів на місці події та /або їх опису, яка (реконструкція) можлива після ретельного аналізу окремих слідів на місці порушення ДКУ. Вона надає можливість слідчому висунути припущення (робочі версії) щодо відсутніх елементів порушення ДКУ та дозволяє відновити (уявно) їх деталі.

Застосування тактичного прийому «моделювання» забезпечує відтворення порушення ДКУ у формі динамічних моделей (ситуацій) порушення ДКУ у процесі виявлення та оцінки доказової інформації. Криміналістична модель, яка створюється на основі даних, що отримані зі слідів та обстановки МП, здатна служити не тільки засобом отримання і впорядкування інформації про розшукувану особу, але й ефективним засобом управління діяльністю щодо розшуку та викриття винного. Застосування моделювання доцільне лише у тих випадках, коли у слідчого виникає необхідність в отриманні інформації опосередкованим шляхом [15, с. 79]. Мета моделювання у даній ситуації під час огляду місця порушення ДКУ визначається особливостями розслідування та полягає в одержанні нових доказів, перевірці наявних, виявленні та дослідженні слідів осіб, причетних до порушення ДКУ. При неповному відображенні порушення ДКУ таке моделювання може стосуватися: окремих елементів порушення ДКУ (часу, застосування заходів протидії виявленню порушення ДКУ); найбільш загальних рис (кількості порушників, способу перетинання/переправлення через ДКУ); кількох передбачених моделей (переправлення осіб через ДКУ, незаконне перетинання ДКУ). Контрольну функцію, яка дозволяє встановити наявність невідповідностей між моделлю та реальною картиною порушення ДКУ або підтвердити їх збіг, виконує їх порівняння.

Слідча ситуація при відсутності явного відображення порушення ДКУ виникає у разі: знищення/пошкодження слідів відображення на МП (зміни у середовищі, які виникли у результаті порушення ДКУ, зникли у результаті погодних умов, знищені порушниками/співучасниками порушення ДКУ) та неможливості їх встановлення; знищення інформації на місці порушення ДКУ (слідів і речових доказів), що передбачає наявність іншої інформації – слідів їх знищення; відсутності порушення на даній ділянці ДКУ. Система тактичних прийомів при відсутності явного відображення порушення ДКУ включає такі прийоми, як: зіставлення первісних даних з інформацією МП; залучення до участі в огляді осіб, які виявили порушення ДКУ, брали участь у затриманні порушників ДКУ, а також їх у разі затримання на момент проведення ОМП; аналіз ознак знищення слідів порушення ДКУ; аналіз іншої інформації з МП та її зіставлення зі встановленими фактами. 89,7 % опитаних слідчих показали, що у даній слідчій ситуації у них виникає потреба у використанні

зазначених тактичних прийомів. Відсутність явного відображення події порушення ДКУ передбачає необхідність використання тактичного прийому, який полягає у зіставленні первісних даних, що надходять від очевидців із числа місцевого населення прикордоння, посадових осіб ДПСУ, з інформацією щодо порушення ДКУ. Таке зіставлення надає слідчому можливість припустити, могло чи не могло мати місце порушення ДКУ на цій його ділянці, які сліди повинні були б залишитися та яка їх локалізація. У процесі зіставлення можуть бути встановлені й певні суперечності та неточності в описі порушення ДКУ очевидцем (свідком, іншою особою) і реальним МП. Як свідчить опитування слідчих, для уточнення обставин порушення ДКУ, вжитих заходів щодо затримання порушників та їх результативності, змін, які були внесені в обстановку МП до початку ОМП, у 96,3 % випадків вони звертались до посадових осіб ООДКУ, у 98,7 % випадків – до очевидців, учасників виявлення порушення ДКУ та затримання порушників ДКУ.

Система тактичних прийомів при фальшивому відображенні порушення ДКУ повинна бути спрямована на виявлення негативних обставин, що несуть у собі інформацію не про істинну подію порушення ДКУ, а про дані, які порушують природне співвідношення причини і наслідку, – про інсценування незаконного перетинання ДКУ [16]. У криміналістичній літературі, присвяченій ОМП, майже всі автори визнають завданням огляду встановлення та фіксацію негативних обставин. Попри те, що чимало негативних обставин виявляють у процесі огляду місця події, деякі з них (до їх перевірки) тимчасово залишаються невстановленими, а для їх виявлення необхідно здійснити інші С(Р)Д [17, с. 153]. У цій слідчій ситуації система прийомів може бути запропонована у вигляді зіставлення: інформації місця порушення ДКУ з традиційним, природним перебігом порушеннями ДКУ, які мали місце у практиці ООДКУ; інформації місця порушення ДКУ з типовими аналогами відображення слідів під час подібних порушень ДКУ; слідів (предметів) з довідковими даними; слідів (предметів), виявлених на місці події, між собою; даних місця порушення ДКУ з доказами, точно встановленими у справі (отриманими з інших джерел, у тому числі матеріалів ОРД). Фальшиве відображення порушення ДКУ може бути встановлено шляхом зіставлення інформації місця порушення ДКУ з традиційним, природним перебігом, що визначається уявленням слідчого про її законірний розвиток, шляхом зіставлення

слідів (предметів), які виявлені на місці порушення ДКУ, між собою, що дозволяє визначити відсутність причинних зв'язків між окремими слідами, а також сприяє виявленню й таких слідів, які суперечать іншим, тобто встановити негативні обставини. Із різновидів класифікації інсценувань, запропонованих О. Ф. Волинським [18, с. 247-248], як свідчить практика розслідування та затримання порушників ДКУ, інсценування: за метою – приховування злочинів та некримінальних правопорушень – здійснювалось у 94,2 % випадків; за часом – під час формування груп нелегальних мігрантів, їх забезпечення, транспортування і переправлення їх через ДКУ – 92,1 %; за змістом – інсценування матеріальних слідів події у разі перетинання лінії ДКУ: порушниками без переправників – 23,7 %, порушниками разом із переправниками, які не повертались на територію України, – 42,7 %, порушниками разом із переправниками, які повертались / мали намір повертатись на територію України – 86,2 % [19, с. 128-132]. Інсценування не матиме місце, якщо: воно не стосувалось порушення механізму злочинної події (порушення ДКУ); за характером негативні обставини є результатом дій сторонніх до порушення ДКУ осіб, сил природи тощо. Тобто інсценування порушення ДКУ повинно бути спрямоване на відображення / слідову картину (їх «спотворення»), які утворюються у результаті порушення ДКУ та вчиняються «безпосередніми» порушниками (перетинають лінію ДКУ) та/або «опосередкованими» – пособниками (переправниками), організаторами тощо. Як свідчить аналіз протоколів ОМП про порушення «зеленої ділянки» ДКУ, негативні обставини, які свідчать про внесення змін у механізм незаконного перетинання ДКУ у 81,3 % виникли у результаті інсценування осіб, причетних до порушення ДКУ, 14,6 % – у результаті затримання порушників, у тому числі збройного, 2,5 % – у результаті впливу сил природи, 1,6 % – дії сил природи. Тактичний прийом зіставлення інформації місця порушення ДКУ дозволяє виявити негативні обставини, що суперечать природному перебігу події порушення ДКУ. Велике значення має тактичний прийом, який полягає у зіставленні інформації місця події з типовими аналогами. Типовими аналогами можуть виступати: типові ознаки певного виду порушення ДКУ (адміністративного чи кримінального делікту, передбаченого, зокрема, ст. 204-1 КУпАП, ст. 332, 332-2 КК України та ін.); типові способи вчинення та приховування порушення ДКУ; типові ознаки слідів, які виникають у разі порушення ДКУ тощо.

У процесі зіставлення слідів, предметів, ознак із типовими аналогами можуть бути виявлені й такі фактичні дані (або їх відсутність), яких не повинно бути або вони мають обов'язково бути у разі незаконного перетинання ДКУ (сліди на КСС, у тому числі на суміжній території, спрацювання сигнальних комплексів, технічних засобів фото-відео фіксації тощо). Ці негативні обставини виступатимуть своєрідними сигналами фальшивого відображення порушення ДКУ.

Висновки

Таким чином, підтримуючи думку вчених-криміналістів про те, що тактичні прийоми, які застосовуються під час ОМП, виступають найважливішим джерелом криміналістично значущої інформації про подію, аналіз криміналістичного забезпечення ОМП у разі порушення ДКУ свідчить, що сучасний стан криміналістичних рекомендацій не повною мірою задовольняє потребу практиків, а тому розробка, вдосконалення та підтримання у «робочому стані» відповідної системи тактичних прийомів повинно визначати подальші напрями криміналістичних досліджень. На нашу думку, система тактичних прийомів ОМП, яка потребує розробки, повинна враховувати особливості ділянок порушення ДКУ (між пунктами пропуску, у пунктах пропуску на шляхах сполучення) на кордоні із країнами ЄС та РФ та інші фактори, які впливають на їх розробку та практичну реалізацію.

Список використаних джерел:

1. Тонков Е.Е., Комаров И.М. Основные тенденции развития криминалистики и судебной экспертизы на современном этапе. Обзор международной научно-практической конференции. *Научные ведомости. Серия «Философия. Социология. Право»*. 2011. № 8 (103). Выпуск 16. С. 362-371.
2. Чаплинский К. О. Поняття та сутність тактичного забезпечення судового розслідування. *Право і суспільство*. 2011. № 6. С. 207–212.
3. Бахин В.П. Криминалистика. Проблемы и мнения (1962-2002). Киев, 2002. 268 с.
4. Саїнчин А.С., Похіла І.Б., Притула А.М. Методика розкриття незаконного переправлення осіб через державний кордон України (криміналістичні та оперативно-розшукові аспекти) : монографія. Одеса : Фенікс, 2008. 368 с.
5. Купрієнко Д.А. Концептуальні основи охорони державного кордону в сучасних геополітичних умовах. *Охорона державного кордону України в сучасних геополітичних умовах: організаційні та правові проблеми* : монографія / О. В. Андрушко, Л. Ю. Капітанчук, А. З. Сорока та ін. Хмельницький : Видавництво НАДПСУ, 2017. 296 с.
6. Бахин В.П., Капітанчук Л.Ю., Літвін Ю.І. Виявлення та розслідування нелегальної міграції :

монографія. Хмельницький : Видавництво Національної академії прикордонної служби України імені Б. Хмельницького, 2013. 164 с.

7. Кашперук С.Г. Методика розслідування злочинів, пов'язаних з порушенням державного кордону України. *Основи криміналістики : курс лекцій*. Хмельницький : Видавництво НАДПСУ, 2016. 92 с.

8. Шепітько В.Ю. Криміналістична тактика (системно-структурний аналіз) : монографія. Харків : Харків юридичний, 2007. 432 с.

9. Белкин Р.С., Лифшиц Е.М. Тактика следственных действий. Москва, 1967. 176 с.

10. Ищенко Е.П., Топорков А.А. Криминалистика. 2-е изд., испр., доп. и перераб. Москва: Контракт, ИНФРА-М, 2010. 784 с.

11. Огляд місця події при розслідуванні окремих видів злочинів : науково-практичний посібник / за ред. Н. І. Клименко. Київ: Юрінком Інтер, 2005. 216 с.

12. Когутич І.І. Криміналістика: Курс лекцій. Київ: Атіка, 2008. 888 с.

13. Денисюк С.Ф. Співвідношення тактики та організації проведення слідчої дії. *Право і Безпека*. 2010. № 4. С. 176-179.

14. Розслідування незаконного переправлення осіб через державний кордон України : метод. рекомендації / Чернявський С. С., Вознюк А. А.,

Брисковська О.М. та ін. Київ: Нац. акад. внутр. справ, 2017. 64 с.

15. Лукашевич В.Г., Юнацький О.В. Моделирование у криміналістці та пізнавальній діяльності слідчого : монографія. Київ: КНТ, 2008. 184 с.

16. Литвин Ю.И. Негативные обстоятельства, устанавливаемые при осмотре места происшествия в связи с нарушением государственной границы : збірник наукових праць. Хмельницький. АПВУ, 1998. № 6. Ч. 2. С. 34-38.

17. Груздь О. І. Розслідування умисних вбивств, учинених при перевищенні меж необхідної оборони : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Київ, 2018. 247 с.

18. Криминалистика : учебник для вузов / А.Ф. Волынский, Т.В. Аверьянова, И.Л. Александрова и др.; под ред. проф. А.Ф. Волынского. Москва: Закон и право, ЮНИТИ – ДАНА, 1999. 615 с.

19. Балан М. В. Особливості тактичних прийомів огляду місця події при порушенні державного кордону України. *Проблеми вдосконалення правового забезпечення прав та основних свобод людини і громадянина*: матеріали міжнародної науково-практичної конференції, м. Запоріжжя, 26–27 червня 2020 року. Запоріжжя : Запорізька міська громадська організація «Істина», 2020. 140 с.

Mykhailo Balan. Tactical techniques of crime scene examination when investigating violations of the state border of Ukraine

The article is devoted to the study of certain issues concerning the significance and state of forensic inspection of the scene in violation of the state border of Ukraine between checkpoints, in particular its tactics. Attention is drawn to the fact that the tactics of site inspection in forensic theory remain insufficiently developed, and the tactics of site inspection are replaced by stages, methods or ways of organizing and preparing for it. It is stated that at present, scientists do not pay enough attention to the holistic presentation of tactical systems that correspond to certain situations, depending on the nature of the reflection on the place of criminal encroachment on the inviolability of the state border of Ukraine. Relevant investigative situations and views on the features of tactics for their solution, which can be implemented during the inspection of the scene in violation of the state border of Ukraine between its checkpoints with actual reflection, incomplete reflection, lack of explicit reflection, false reflection of violation of the state border of Ukraine. The results of a generalized survey of investigators are given, in the practice of which there was a real reflection of the violation of the state border – in 12.3% of cases, incomplete reflection – in 73%; had no clear reflection – in 24.4%; had a false reflection of the event – in 61.1%. A system of tactics has been formulated, taking into account the peculiarities of each type of investigative situations, which, according to the survey of investigators, need appropriate practical application. Attention is paid to the peculiarities of negative circumstances as a result of staging an illegal crossing of the border of Ukraine, and tactics for their recognition are identified. The classification of stagings in violation of the border by purpose, time and content is proposed. In this case, the staging will not take place if it did not relate to and / or by the nature of the negative circumstances are the result of actions of outsiders to violate the boundaries of persons, forces of nature and so on. According to the results of the study, the directions of further scientific developments that should contribute to the effective fight against crime at the state border of Ukraine are outlined.

Key words: investigation of violations of state boundary, a review of place of event is at violation of state boundary, investigation situation, tactical reception, staging, negative circumstances.